

EESTI KUNSTIAKADEEMIA
Kunstikultuuri teaduskond
Muinsuskaitse ja konserveerimise osakond

Tanel Breede

UDRIKU MÕISA PARK
MUINSUSKAITSE ERITINGIMUSED

Udriku küla, Kadrina vald, Lääne-Virumaa

2014/2015. õ-a. Arhitektuuri konserveerimise ja restaureerimise täiendkoolituskursuse lõputöö

Tartu 2015

Sisukord

Sissejuhatus	3
1 Ajalooline ülevaade	6
1.1 Mõisa ajaloo kokkuvõte.....	6
1.2 Mõisaansambli kujunemine - kaardianalüüs.....	6
1.3 Park.....	15
2 Väärtused ja seisukord	16
3 Säilitamise ettepanekud ja korrastamisvõimalused.....	21
4 Muinsuskaitse eritingimused	22
4.1 Üldtingimused	22
4.2 Teed	22
4.3 Rajatised ja inventar	23
4.4 Haljastus	24
5 Kasutatud kirjandus ja teised allikmaterjalid.....	25
Lisad.....	26
1 Eritingimuste plaan	27
2 Mõisaansambelis olevad hooned	28

Sissejuhatus

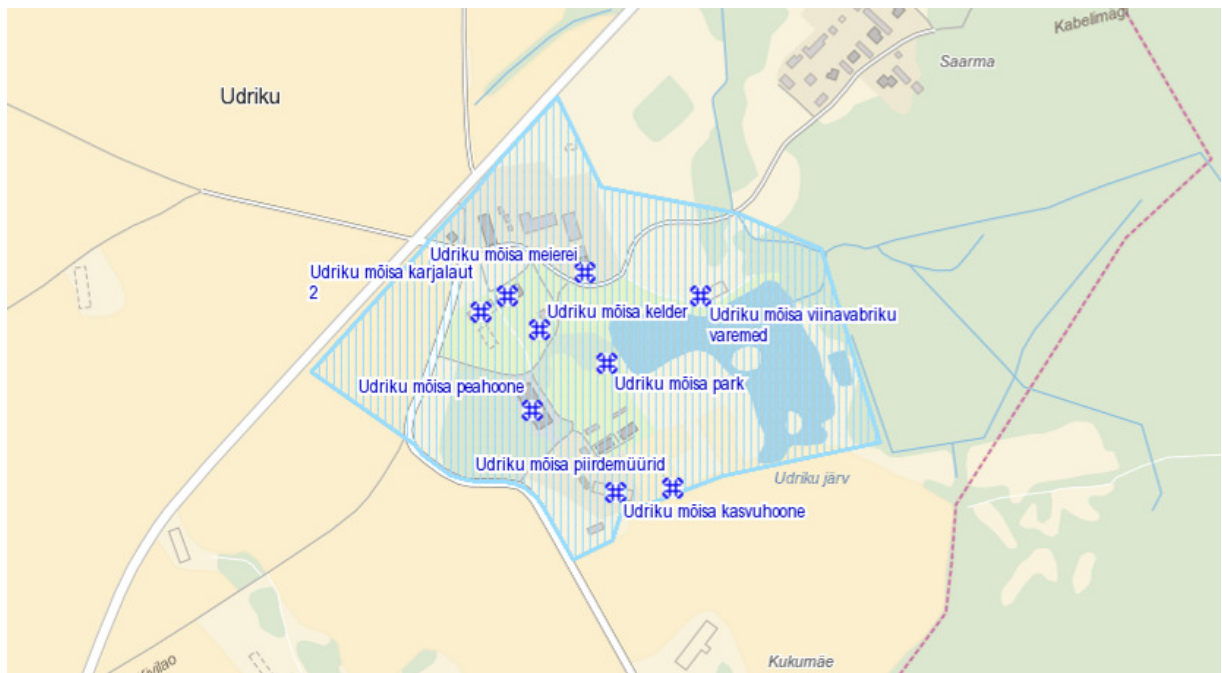
Käesolev töö on koostatud Lääne-Virumaal Kadrina vallas Udriku külas asuva Udriku mõisa pargi kohta (illustratsioon 1). Ala suurus on 13,5 ha ning on esitatud illustatsioonis 2.

Maastikuarhitektina puutun mälestustega kokku eelkõige mõisaparkide näol. Udriku mõisa pargi valik on seotud asjaoluga, et paralleelselt arhitektuuri konserveerimise ja restaureerimise täiendkoolitusega on igapäevatöös käsil Udriku mõisa pargi rekonstrueerimisprojekti ja muinsuskaitse eritingimuste koostamine.

Illustratsioon 1. Udriku mõisa asukoht. ¹

¹ Maa-ameti kaardirakendus <http://geoportaal.maaamet.ee/> 13.03.2015

Illustratsioon 2. Udriku mõisa kaitsevöönd – sinise viirutusega ala, eraldi on välja toodud kaitsealused üksikobjektid. ²

Udriku mõisa park on tunnistatud kultuuriministri 30.03.1998. a määrusega nr 8 ehitismälestiseks "Kultuurimälestiseks tunnistamine" (reg nr 15680).

Udriku mõisa pargi alasse jäävad seotud mälestised:

- Udriku mõisa peahoone, reg nr 15679;
- Udriku mõisa piirdemüürid, reg nr 15681;
- Udriku mõisa kasvahoone, reg nr 15682;
- Udriku mõisa viinavabriku varemed, reg nr 15683;
- Udriku mõisa karjalaut 1, reg nr 15684;
- Udriku mõisa karjalaut 2, reg nr 15685;
- Udriku mõisa meierei, reg nr 15686;
- Udriku mõisa kelder, reg nr 15687.

Udriku mõisa pargile ja eelnevalt nimetatud seotud mälestistele on määratud kultuuriministri 17.01.2006. a käskkirjaga nr 12 ühine kaitsevöönd (illustratsioon 2).

² Maa-ameti kaardirakendus <http://geoportaal.maaamet.ee/> 13.03.2015

Udriku mõisa park ja kabelimägi on looduskaitse alla võetud 14.07.1959. a Tapa rajooni TSN TK otsusega nr 78 "Loodusekaitse organiseerimisest Tapa rajoonis" (registrikood KLO1200322).

Vabariigi Valitsuse 19.05.2011. a määrusega nr 63 „Lääne-Viru maakonna kaitsealuste parkide ja puistute piirid“ on määratud Udriku mõisa pargile ja kabelimäele piirid (illustratsioon 3).

Vabariigi Valitsuse 3. märtsi 2006. a määrus nr 64 “Kaitsealuste parkide, arboreetumite ja puistute kaitse-eeskiri” käsitleb maastikukaitseala eritüübina kaitse alla võetud parkide kaitset ja kasutamist. Pargi valitseja on Keskkonnaameti Viru regioon.

Illustratsioon 3. Punase joonega on tähistatud kaitseala piir. Kaitseala koosneb kahest osast – Udriku mõisa park (keskel) ning Kabelimärgi (kirdes) - viimane jääb valdavas osas illustratsioonist välja, kuna seda osa töös ei käsitleta.³

³ Maa-ameti kaardirakendus <http://geoportaal.maaamet.ee/> 13.03.2015

1 Ajalooline ülevaade

1.1 Mõisa ajaloo kokkuvõte

Udriku küla on esmakordselt mainitud 1241. a. 1429. a kuulus küla Kurisaare mõisa koosseisu. 1612. a ja 1619. a dokumentide põhjal kinkis kuningas Gustav II Adolf Polli ja Udriku rüütel Berend Reh binderile tänuks tema poegade teenimise eest Rootsi sõjaväes. Alates loomisest kuni võõrandamiseni 1919. a kuulus mõis Reh binderite suguvõsale. Udriku mõis (saksa keeles *Uddrich*) moodustati 1641. a lähedal asuvast Polli mõisast eraldamise teel.

18. saj lõpul ja 19. saj algul oli mõisate üheks tulusamaks sissetulekuallikaks viinavabrikud, nii ka Udrikus. 1800. a tootis Udriku viinaköök nii müügiks kui enda kui kahe kõrtsi tarbeks. Lisaks tegeleti Udrikul meriinotõugu lammaste kasvatamisega. Villamüügi Inglismaale katkestas kontinentaalblokaad ning peale seda moodustati 1808...1810. a Udriku-Polli manufaktuur, mille kaupa turustati Tallinnas ja Peterburis. Kalevivabrik töötas kvalifitseerimata pärisorjadest talupoegadest töölistega aastani 1823, peale pärisorjuse lõppu ei leitud enam töökäsi.

18. saj lõpul ja 19. saj algus oli Gustav Dietrich von Reh binder'i eestvedamisel Udriku mõisa kõrgpunktiks kogu selle ajaloo vältel. Tema ajal ehitati välja majandushoonete kompleks, kujundati looduslikus stiilis park ja ansambli krooniks püstitati 1803. a uhke kahekorruseline klassitsistlikus stiilis härrastemaja. Udriku viimaseks mõisahärraks oli aastani 1920, kui mõisad võõrandati, Heinrich von Reh binder.

1922. a anti mõis valitsuse otsuse põhjal üle Töö-Hoolekande Ministeeriumile, kes rajas sinna nõrgamõistuslike kodu. Selleks ajaks oli viinavabrik juba osaliselt lõhutud. 1929. a anti mõis nn Vabadusristi Kavaleride Kodule. Okupatsiooni ja Teise Maailmasõja ajal elasid mõisahoones sõjapagulased. Pärast sõda paigutati majja invaliidide kodu. 1970. aastate algusest tegutses mõisas nõdramõistuslike varjupaik.⁴

Aastal 2015. a on mõis eraomanduses ning kõik selle hooned seisavad tühjana ja ootavad korrastamist. Mõisa hooneid ja parki korrastavad kaks kohapealset vahti.

1.2 Mõisaansambli kujunemine - kaardianalüüs

Mõisaansambli kujunemist ilmestavad illustratsioonid 5 kuni 15 alates 19. saj keskpaigast kuni tänapäevani.

Varaseim leitud plaan pärineb 19. saj keskpaigast (illustratsioon 5), kuid selle detailsus on kahjuks üsna tagasihoidlik. Plaanilt on võimalik tuvastada härrastemaja, tallid, laut, karjatallid, viinavabrik, tõllakuur ja kasvuhoone. Pargi struktuur plaanil puudub.

⁴ ERA.T-76.1.10244. Udriku mõisa ajalooline õiend.

Illustratsioon 4. Udriku mõisa plaan 19 saj. keskpaigast.⁵

1877., 1922. ja 1930. a mõisa plaanidel (illustratsioonid 5, 6 ja 7) on ansambel püsinud enam-vähem muutusteta. Ilmselt on kaarti valdavas osas üle kopeeritud. 1922. a plaanil on lisandunud põhjapoolse väike eraldiseisev hoone - sepikoda. Pargi struktuur on üsna hästi kujutatud looklevate teede ning nende vahele jääva haljastatud aladega. Haljastuselemente nagu alleesid puuderühmi vms ei ole plaanidel kujutatud. Küll annavad plaanid hästi edasi pargi kujunduspõhimõtte, milleks on vabakujunduslik inglise pargi stiil. Võimalik on eristada avatud ja suletud alasid. Kõnealustel plaanidel on esitatud Udriku mõisaansambli kõrgaeg.

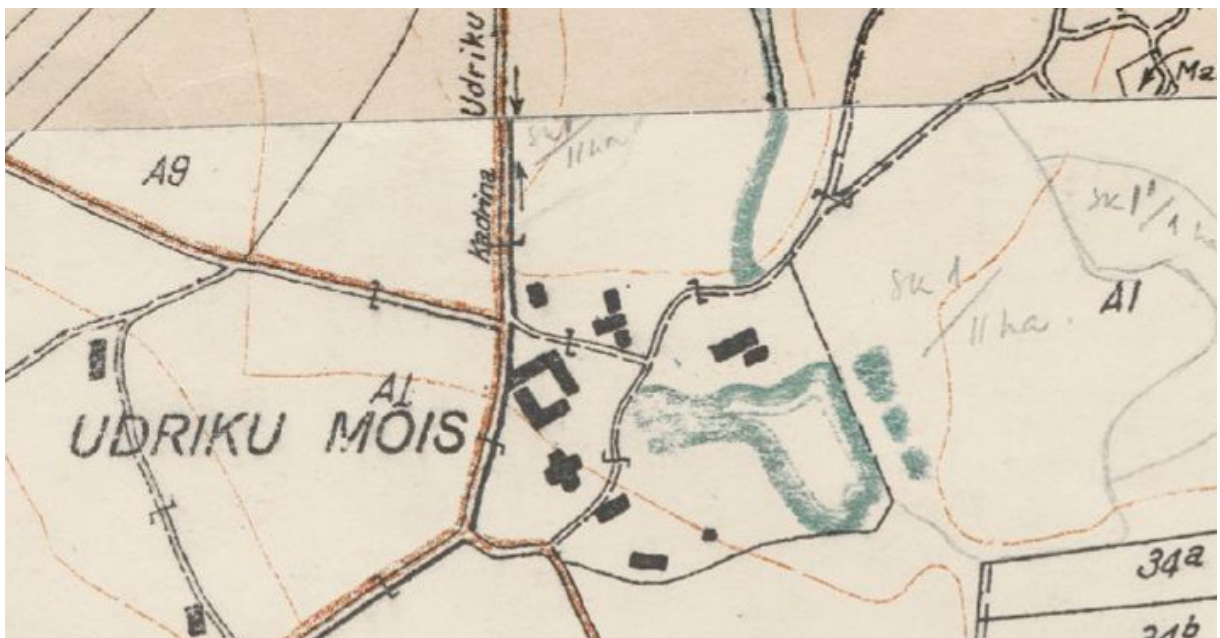
⁵ ERA.T-75.1.10244 Udriku mõisa ajalooline õiend.

Illustratsioon 7. Udriku mõisa plaan 1930. a.⁸

1930...44. a katastrikaardil (illustratsioon 8) kujutatu on lakooniline, käsitledes üksnes hooneid, suuremaid teid ning tiiki. Pargi osa puudub täielikult. Valdav osa hooneid on säilinud, puudu on sepikoda ja pesuköök.

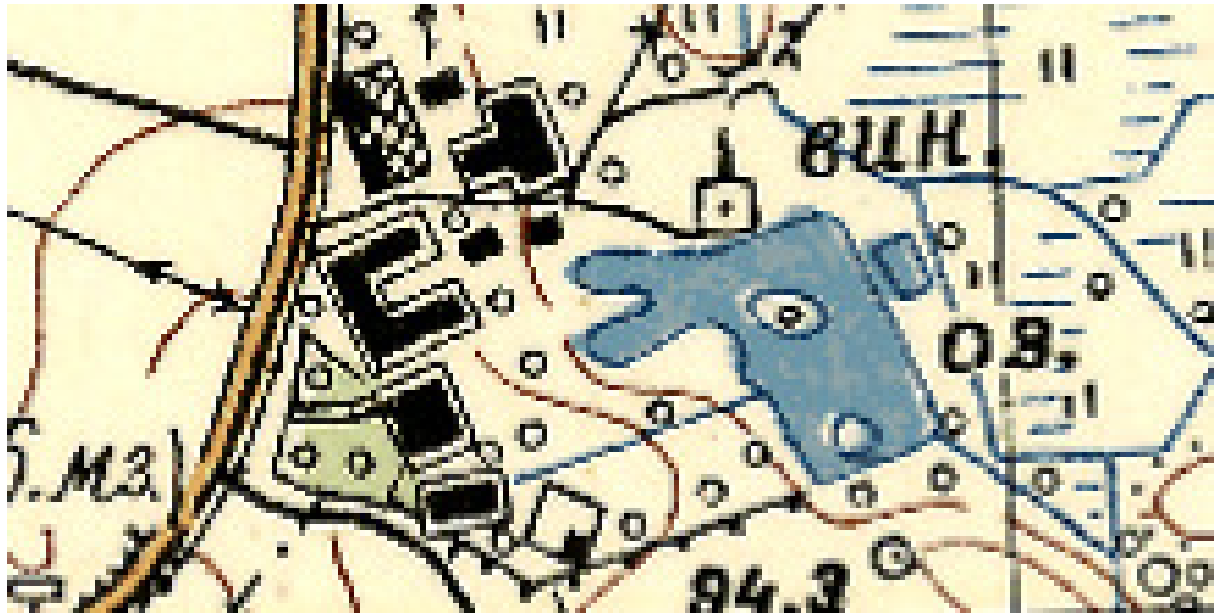

Illustratsioon 8. Katastrikaart 1930...1944⁹

⁸ ERA.62.28.23979

⁹ Maa-ameti kaardirakendus <http://geoportaal.maaamet.ee/> 13.03.2015

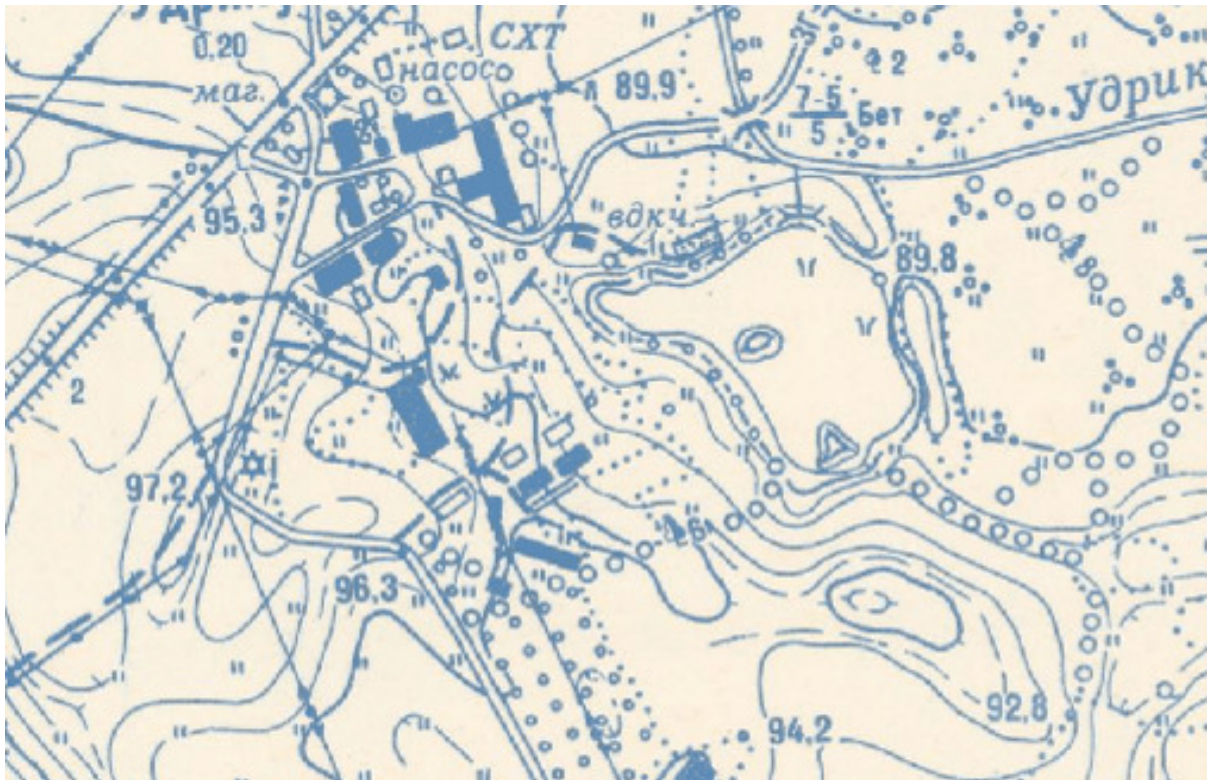
1948. a NL topokaardil (illustratsioon 9) on tallide kompleks osaliselt kadunud. Viinaköök on kujutatud varemetes. Väiksemid muudatusi on kaardi ebatäpsusest tulenevalt raske tuvastada.

Illustratsioon 9. NL topokaart 1948¹⁰

¹⁰ Maa-ameti kaardirakendus <http://geoportaal.maaamet.ee/> 13.03.2015

1963. a NL topokaardil (illustratsioon 10) on kujutatud juba uus Kadrina ja Tapa vaheline maantee. Suur osa tallidest on plaanilt kadunud. Põhjapoolle on juurde ehitatud suur aidahoone. Tõllakuuri asemele on rajatud garaaž ja kaks korterelamut koos kuuridega. Viinaköök on varemeis, viinaköögi taga asunud karjatallid on plaanilt kadunud. Viinaköögi lähedusse on rajatud reoveepuhasti. Plaanilt on puudu ka sepikoda ja pesuköök. Pargi ja tiigi osas on võimalik mingil määral eristada kõrghaljastatud osasid, nt pargi lõunapiiril olev puuderida. Tiik on kujutatud üsna ebamäärase kujuga, mis ilmselt ei kajastanud reaalsel olukorda.

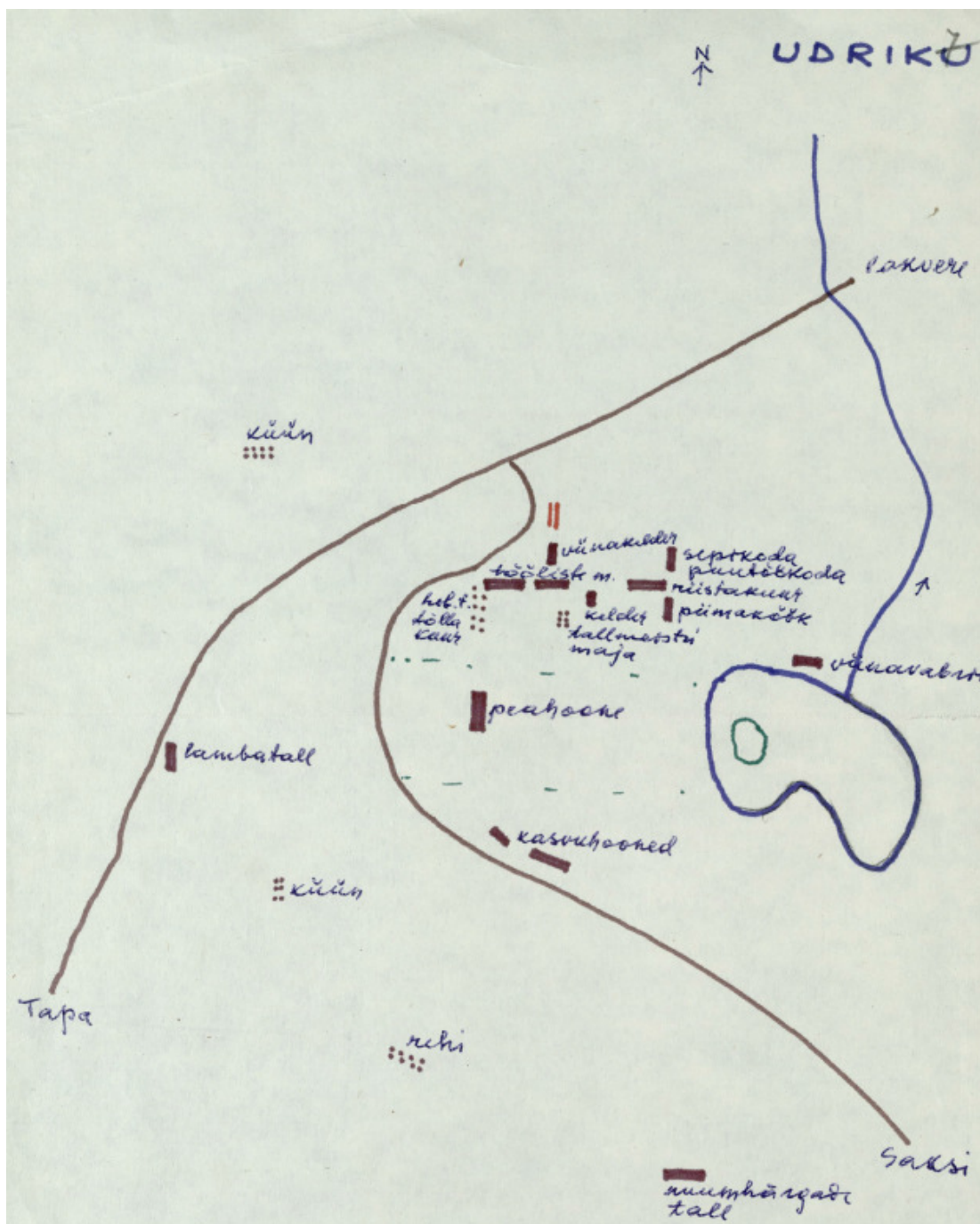
Illustratsioon 10. NL topokaart 1963 ¹¹

¹¹ Maa-ameti kaardirakendus <http://geoportaal.maaamet.ee/> 13.03.2015

[illegible]

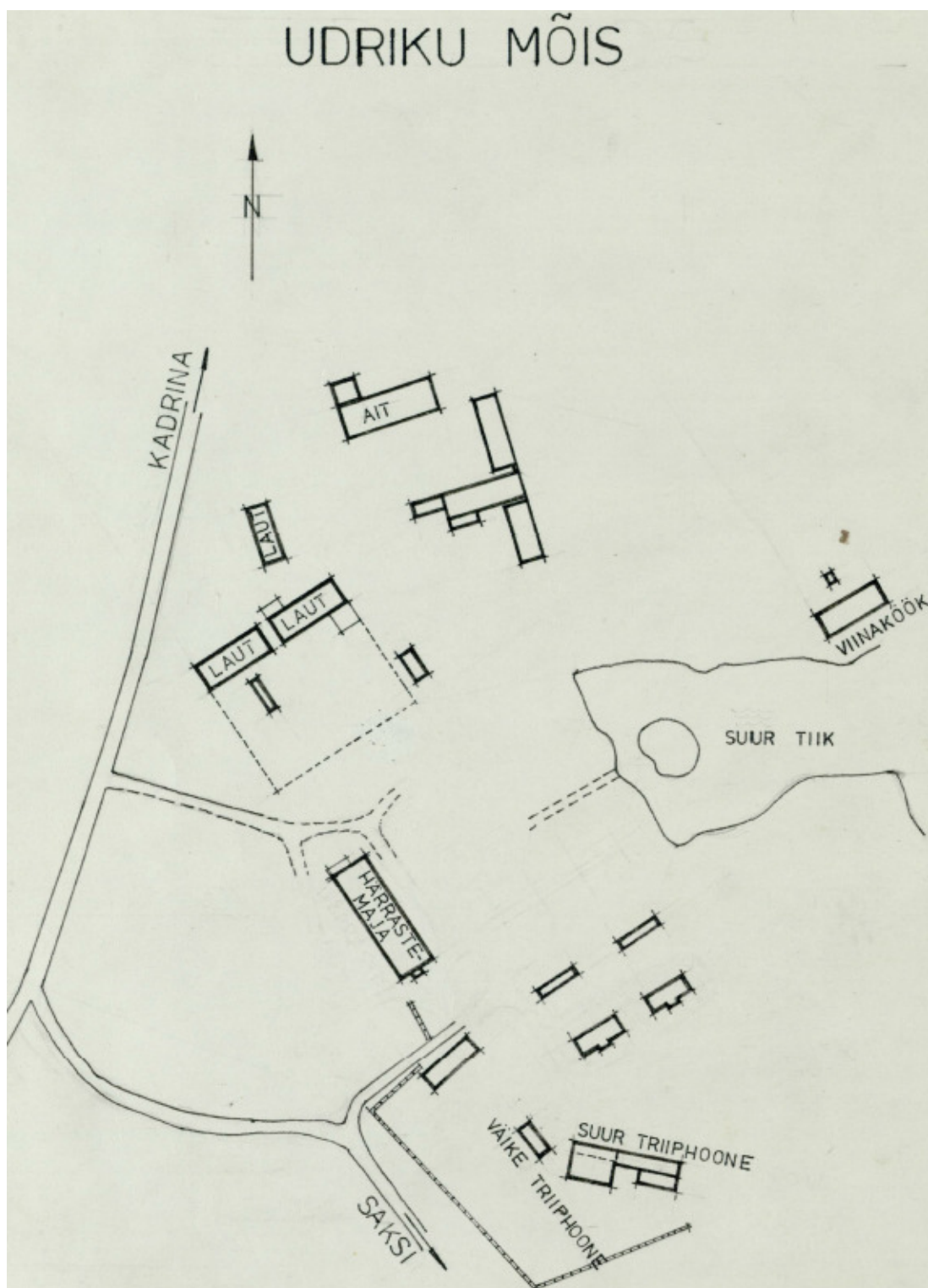
12

Illustratsioonidel 12 ja 13 on 1980ndatel toimunud inventariseerimise käigus teostatud vabakäe joonised. Illustratsioonil 15 on tänapäevane olukord, mis ühtib suures osas 1975. a plaaniga. 2015. a märtsis toimunud ülevaatuse ajaks olid korterelamute juures olevad kuurid lammutatud. Kõik hooned on tühjad. Pargi ala on piiratud ajutise piirdetaraga vältimaks vandalismi ja vargusi.

Illustratsioon 12. Udriku mõisa inventariseerimise illustratsioon 1980.¹³

¹³ ERA.T-76.1.14816, Udriku mõisa inventariseerimine.

Illustratsioon 13. Udriku mõisa inventariseerimise illustratsioon 1980.¹⁴

¹⁴ ERA.T-76.1.14816, Udriku mõisa inventariseerimine.

1.3 Park

Park on kujundatud vabakujulises stiilis lähtuvalt härrastemajast. Park rajati 19. saj teises pooles mõisa hiilgeaegadel kui paruniks oli Gustav Dietrich von Rehbinder. Tihedam ja rohkem kujundatud pargiosa asus härrastemaja peafassaadi ees, hõredam ja looduslikum osa härrastemaja ja järve vahel. Mõisa juurde kuulunud metsapark (Kabelimägi) asub u 500 m mõisasüdamest idas, kus asub ka Rehbinderite hauakabel (hävinenud).

Pargi algne ülesehitus ja üldine haljastuslahendus on loetav 1877. a mõisa kaardil (illustratsioon 5), mis oli suure toenäosusega mõisa ja pargi hiilgeaega kajastav kaart. Peahoone on asetatud maastikus kõrgeimale kohale, millest lähtuvad abihooned ja park koos järvega. Kui peahoone ja selle vahetusse lähedusse rajatud abihooned (karjalautade kompleks ja tõllakuur) olid korrapärase asetusega, siis pargi osas puudub igasugune sümmeetrilisus. Pargi teedevõrk on looklev, haljastuses vahelduvad suletud alad avatud aladele. Vabakujunduslikule pargile oli omane vaatelisus. Vaated võisid avaneda hoonetele, järvele, väikevormidele ja ümbritsevale maastikule. Erinevad väikevormid moodustasid pargis sõlmpunkte.

Mõisa puu- ja köögiviljaaed asus pargi lõunaservas ja seda piiras paekivist aed. Mõisa kasvuhoone oli köetav ja seal kasvatati ka lõunamaiseid viljapuid ja põõsaid. Kasvuhoone ühel küljel olid ka kärneri ja aednikupoiste eluruumid. Puuviljaaed oli suur ja liigirikas. 1930. a andmete põhjal kasvas seal õunapuid 49, mureleid 1, kirsipuid 3, tikripõõsaid 450, punase sõstra põõsaid 225, mustsõstra põõsaid 235. Lisaks oli puukoolis üle 500 noore õunapuu. 1935. a. andmete põhjal lisandub veel 50 viinapuud.¹⁵

¹⁵ ERA.T-75.1.10244,Udriku mõisa ajalooline õiend.

2 Väärtused ja seisukord

Udriku mõisaansambel on suhteliselt hästi ja kompaktselt säilinud. Üle poolte mõisa hiilgeaegadest pärit hoonetest on säilinud, üks varena (viinavabrik) ning kaks hoonet varemeteks muutumas (klaasosata kasvuhoone ja osalise katusega karjalaut nr 2). Säilinud on mõisa klassitsistlik peahoone.

Mõisaansambel on säilinud algetes piirides, mida hilisemad kihistused on lõhkunud minimaalselt. Ansambelisse on ehitatud lisaks kaks silikaattellistest kahekorruselist kortermaja, garaaž ja metallangaar. Mõisaansambli vahetusse lähedusse ei ole ehitatud suuri ning vaateid piiravaid hooneid.

Pargi juures üheks olulisemaks elemendiks on **Udriku järv** koos kolme saarekesega. Illustratsioonil 6 on järve taga kujutatud kolm väikest kalatiiki, kus 19. saj lõpul kasvatati forelle. Üks kalatiikidest on tänaseni säilinud. Tiigi ülevool on avariilises seisukorras.

Peahoone läheduses on säilinud mõisa-aegne **teedevõrk** koos tagumise ringteega. Mõisa peasissepääs asub peahoonest lääne/kirde suunas, mida tähistavad tänaseni kaks kandilist tahutud graniitposti (foto 1). Sissepääsuteed ääristavad ümmargused graniitpostid, mis on osaliselt tänaseni säilinud (foto 2).

Foto 1. Peasissepääsu juures olevad kandilised graniitpostid. 2015. a.

Foto 2. Peasissepääs ja seda ääristava ümmargused graniitpostid. 2015. a.

Tähtsamad teed olid mõisasüdames arvatavasti sillutatud maakividega. 2015. a on näha Karjalaut nr 1 ja Karjalaut nr 2 vahelisel läbipääsul maakividest sillutist (foto 3). Väiksemad pargiteed olid suure tõenäosusega kruusa ja pinnasteed.

Foto 3. Karjalaut nr 1 ja 2 vahel olev maakividest sillutise fragment. 2015. a.

Pargirajatistest on säilinud vaid üks foto pargipaviljonist allika suudmel tiigi kaldal. See oli mõõtmetelt väike, külgedelt lahtine neljale postile toetuv viilaktusega ehitis (foto 4).

Foto 4. Udriku mõisa paviljon 1915. a¹⁶

Mõisakompleksi lõunapiiril asub **paekivist piirdemüür**, mälestise reg nr 15681 (foto 5 ja 6). Müür eraldab puuviljaaeda mõisapargist ning tähistab mõisakompleksi lõunapoolset piiri. Puuviljaaeda ääristav müür on osaliselt varisenud. Lõunapiiril olev müüri osa on tugevalt varisenud. Peamiseks probleemiks on müürile liiga lähedal ja osaliselt ka müüri peal kasvavad puud.

¹⁶ EAA 5266-1-442

Foto 5 ja 6. Paekivist piirdemüür. 2015. a.

Mõisa **puu- ja köögiviljaaed** asub härrastemajast lõunas, mida piirab kasvuhoone ja paekivist piirdemüür. Kasuhoone seisukord on halb, kuna klaaskatuse osa puudub täielikult. Puuviljaaias kasvavad marjapõõsad ja viljapuud on hooldatud ja heas seisukorras.

Foto 7. Puuviljaaed. 2015. a.

Pargi puistu vabakujunduslikus stiilis ülesehitus on säilinud. Peahoone ees asub tihedam puistuosa ning taga ja järvekaldal hõredam puistuosa koos avatud aladega.

2013. a koostatud dendroloogilise hinnangu¹⁷ kohaselt domineerib peahoone läheduses asuvas puistus harilik vaher. Vähem on harilikku saart, jalakat ja harilikku tamme. Kaugemates pargiosades on esindatud pajud, remmelgad, jalakad ja vahtrad. Liike on pargis suhteliselt vähe - 29, ligikaudu 40 % neist on kodumaised. Pargi väärtuslikumad isendid on siberi lehised, siberi nulud ja mõned harilikud tammed. Märkimisväärsed mõõtmed on saavutanud harilikud elupuud peahoone ees ja taga.

Kahjuks varjavad ülekasvanud elupuud vaadet peahoonele (foto 8). Elupuude istutamise aega ei tea, aga tõenäoliselt on need istutatud peale 1940. a kuna varasematel fotodel need puuduvad.

Foto 8. Peahoone taga asuvad ülekasvanud elupuud. 2015. a.

Tuginedes koostatud hinnangule on puistu seisukord keskmisest halvem. Välisvaatluse põhjal on viimaste aastate hooldustegevuste tulemusel puhastatud park ulatuslikust võsast ja likvideeritud on murdunud puud. Samas esineb puistus rohkelt kuivanud oksid ja harusid, järve ääres kasvavatel puudel esineb koprakahjustust. Puistu seisukord on üsna tavapärane mõisapargile, mis on aastakümneid olnud hooldamata.

¹⁷ Ü. Jõgar, M. Kalle, OÜ Hendrikson&Ko, Kadrina vallas Udriku külas Udriku mõisa pargi dendroloogiline hinnang, töö nr 1897/13, Tartu 2013

3 Säilitamise ettepanekud ja korrastamisvõimalused

Mõis on olnud ajalooliselt ühe perekonna koduks ja majandustegevuseks. Udriku mõisa kasutusotstarve võimalusel säilitada sarnasena ajaloolisele kasutusotstarbele – mõisasüda ja park on peamiselt mõisaomaniku perekonna kasutuses. Avalikkusele suunatud teenused on kavandatud mõisa põhjapoolsesse osasse. Vajalik on lahendada privaatsemate alade ja avalikkusele suunatud alade visuaalne ja funktsionaalne eraldamine.

Hoonetega seotud tegevused lahendatakse eraldiseisvate uuringute, muinsuskaitse eritingimuste ja projektidega.

Säilitada vabakujunduslik inglise stiilis pargilahendus koos järvega. Pargi projekteerimisel võtta aluseks 1877. a mõisa plaan.

Pargiteede projekteerimise aluseks on 1877. a. mõisa plaan, kuid arvestada tuleb ka hilisemate kihistuste (peahoonest lähtuv otsetee tiigil oleva saareni) ja tänapäevaste vajadustega (nt parklad).

Haljastuslahenduse väljatöötamisel säilitada võimalikult palju olemasolevat. Raiete teostamise aluseks on dendroloogiline hinnang. Uusistutuste kavandamisel lähtuda pargi vabakujunduslikust stiilist. Uusistutuste liikide osas eelistada pargis leiduvaid liike.

Täpsemad ettepanekud ja tingimused pargi korrastamiseks on esitatud ptk 4 – Muinsuskaitse eritingimused.

4 Muinsuskaitse eritingimused

4.1 Üldtingimused

1. Pargi korrastamiseks tuleb koostada pargi rekonstrueerimise põhiprojekt.
2. Projekti koostamisel arvestada kehtiva detailplaneeringuga (Kadrina Vallavolikogu 18.12.2014 a otsus nr 80).
3. Projekteerija peab vastavalt muinsuskaitseadusele omama muinsuskaitse tegevusluba, tegevusalal kultuurimälestiste, sh parkide restaureerimise projektide koostamiseks.
4. Pargi rekonstrueerimise põhiprojekt kooskõlastada Muinsuskaitseametiga ja Keskkonnaametiga.
5. Kõigis mõisakompleksiga piirnevate alade planeeringutes ja projektides tuleb arvestada vaadetega mõisakompleksile.
6. Projektiga tuleb tagada vaadete säilimine ja avamine olulisemates vaatesihtides (vaated peahoonele ja mõisa kõrvalhoonetele). Olulised vaated on tähistatud eritingimuste plaanil (Lisad: joonis 1).
7. Näha ette väärtusetute mõisaansamblisse mittesobivate hoonetele ja rajatiste (kaks silikaattellistest korterelamut, garaaž, metallangaar, alajaam, välikamin) likvideerimine või varjamine (nt haljastuslike võtetega).
8. Hoonete ja varemetega käesolev töö ei tegele. Takistamas edasist lagunemist tuleb hoonete varemed konserveerida.
9. Udriku mõisa pargi üheks põhielemendiks on järv. Järve puhastamiseks, kallaste korrastamiseks ja vajadusel kallaste kindlustamiseks koostada vastav täiendav projekt.
10. Järve ülevool on avariilises seisukorras ning vajab rekonstrueerimist. Täiendavalt võib vajadusel taastada mõisa-aegse viinavabriku juures asunud ülevoolu ja/või kalatiigid – nimetatud tegevused ei ole vastuolus pargi üldlahendusega.
11. Soovi korral võib paigaldada järve uputatud purskkaevu. Purskkaevu tehnoloogilised osad peavad asuma veepiirist allpool.
12. Pargi korrastamisel ja taastamisel on pargistiilidest aluseks vabakujunduslik inglise pargi stiil.

4.2 Teed

1. Teedevõrgu aluseks võtta 1877. a. mõisa plaan, kus on teedevõrk hästi kajastatud. Peahoonest järve suunas lähtuval keskteljel oleva hilisematest kihistustest pärineva tee säilitamisel eristada see ajaloolisest teedevõrgust (nt teine katendi värv või tüüp).
2. Parki rajada läbivad jalutusringe moodustavad jalgteed. Soovitav on rajada jalutusring ümber järve, samuti võimaldada pääsu Kabelimäele.
3. Pargiosa jalgteede katendiks kasutada vähese savisisaldusega peenefraktsiooniline purustatud kruus või graniitsõelmed.

Peasissepääsutee ja hoonete ümbruses olevate teede ja hoonete sissepääsude juures on kasutada lisaks graniitsõelmetele ja/või purustatud kruusale ka graniitkivi, maakivi ja klinkerkivi.

Kaugemad ja vähekasutatavad pargiteed võib lahendada sisseniidetavate muruteedena.

Säilinud mõisa-aegne maakivisillutis (karjalaut 1 ja karjalaut 2 vahel) säilitada.

Perspektiivse hobustetalli, maneeži ja koplite ning karjalautade ja kasvuhoone juurde kavandavate parklate alal kasutada graniitsõelmeid, purustatud kruusa, graniitkivi, maakivi, klinkerkivi ja/või sobilikku betoonkivi (keelatud on unikivi).

4. Sõidukite liiklemist ja parkimist pargi territooriumile üldjuhul mitte kavandada. Lubatud on väikesemahulised parklad vastavalt lisades esitatud joonisele nr 1. Teede kavandamisel arvestada hooldusmasinate liikumisvõimalustega ja hobuste pääsuga lõunapoolsesse koplisse/treeningplatsile.
5. Projekti raames lahendada teede vertikaalplaneerimine. Hoonete ümbruses lahendada maapinna kalle selliselt, et sademevesi neile peale ei valguks. Vajadusel näha ette drenaaži ehitamine.

4.3 Rajatised ja inventar

1. Projektiga tuleb analüüsida arhitektuursete väikevormide ja inventari (paviljonid, pingid, valgustid, prügikastid jms) projekteerimise vajadus. Vajalikele arhitektuursetele väikevormidele jms-le anda lahendus ja näidata nende paiknemine.
2. Säilinud on foto järve kaldal asunud väikesest paviljonist. Taastada paviljon foto järgi (foto 4).
3. Projektiga võib kavandada parki täiendavaid paviljone. Uued paviljonid lahendada tagasihoidlikus kaasaegses võtmes.
4. Säilitada peasissepääsu ääristavad graniitpostid - sissepääsu alguses olevad kaks neljatahulised posti ning teed ääristavad ümmargused postid.
5. Kuna ülejäänud arhitektuursete väikevormide kohta ei ole säilinud plaani- ega fotomaterjali, tuleb projekteeritavad rajatised lahendada kaasaegses tagasihoidlikus võtmes.
6. Olemasolev sild on amortiseerunud ja parki sobimatu. Sild asendada uue ajaloolisesse parki sobiva puitsillaga. Sild lahendada kaasaegses tagasihoidlikus võtmes.
7. Paekividest piirdemüüri säilinud osad konserveerida ja lagunenu osad taastada. Vastavalt detailplaneeringule kavandada kasvuhoone lõunanurga juurde värav.
8. Detailplaneeringus on esitatud uue piirdeaia asukoht. Piirdeaia kujundus lahendada kaasaegses tagasihoidlikus võtmes. Peasissepääsu juurde kavandatav värava kujundus peab olema ülejäänud piirdeaiast esinduslikum.
9. Sobivad põhimaterjalid pargi heakorrastamiseks on eelistatavalt graniitkivi, paekivi, metall ja puit.

10. Uusrajatiste kavandamisel arvestada nende hilisema ekspluatatsioonikuluga.
11. Leida sobiv asukoht infotahvlitele pargi plaani ja ajaloo kokkuvõttega. Parki infotahvlitega mitte üle koormata.
12. Tehnilised rajatised (alajaam, reoveepuhasti, elektrikapid jms) varjata haljastuslike võtetega, et need ei oleks visuaalselt häirivad. Elektri õhuliinid asendada perspektiivis maakaablitega.
13. Pargi valgustuspõhimõtted.
 - a. Hoonete ja nende lähiümbruse valgustus lahendada fassaadivalgustusega. Peahoone fassaadi ette valgustusmaste mitte kavandada.
 - b. Põhiliste liikumisteede valgustamiseks sobivad kaasaegsed tagasihoidliku välimusega kuni 4 m kõrguse masti otsas olevad pargivalgustid.
 - c. Hoonete vahetus läheduses arvestada valgustite valikul hoone arhitektuuriga.

4.4 Haljastus

1. Säilitatavad, hooldust vajavad ja likvideeritavad puud määratakse vastavalt 2013. a. koostatud puistu dendroloogilisele hinnangule. Vajadusel teostada täiendav hinnang.
2. Pargi algupärast struktuuri markeerivad alleed, alleede fragmendid, puudegrupid ja märkimisväärsed vanad puud tuleb säilitada, kui need ei ole pargi kasutajatele ohtlikud. Vanade puude raiumisele eelistada ohtlike harude ja okste lõikust ning vajadusel võra massi vähendada.
3. Hoonetele ja rajatistele (nt piirdemüür) liiga lähedal kasvavad isetekkelised puud likvideerida.
4. Olulisi vaateid (nt vaated peahoonele) piiravad ülekasvanud puud likvideerida. Vanade säilitamist väärivate puude puhul võimalusel eelistada vaadete avamisel alumiste okste eemaldamist.
5. Säilitada viljapuu- ja köögiviljaaia funktsioon.
6. Säilitada sobivates kohtades ja mahus põõsagrupid ja puude perspektiivne järelkasv.
7. Projektiga näha ette tingimus, et esmasele heakorrastusele peab järgnema regulaarne hooldus. Projektis näidata ära erineva hooldusintensiivsusestmega pargialade paiknemine.
8. Istutatavad puu- ja põõsaliigid valida pargi rajamisajal kasutuses olnud liikide seast ja dendroloogilise hinnangu tulemusena koostatud nimekirjale tuginedes.
9. Vältida juurdeistutusi endisaegsetesse pargiarhitektuuri seisukohalt olulistesse struktuuridesse (puude read, puude ringid ja puude grupid), mis on üle 1/3 osas säilinud.

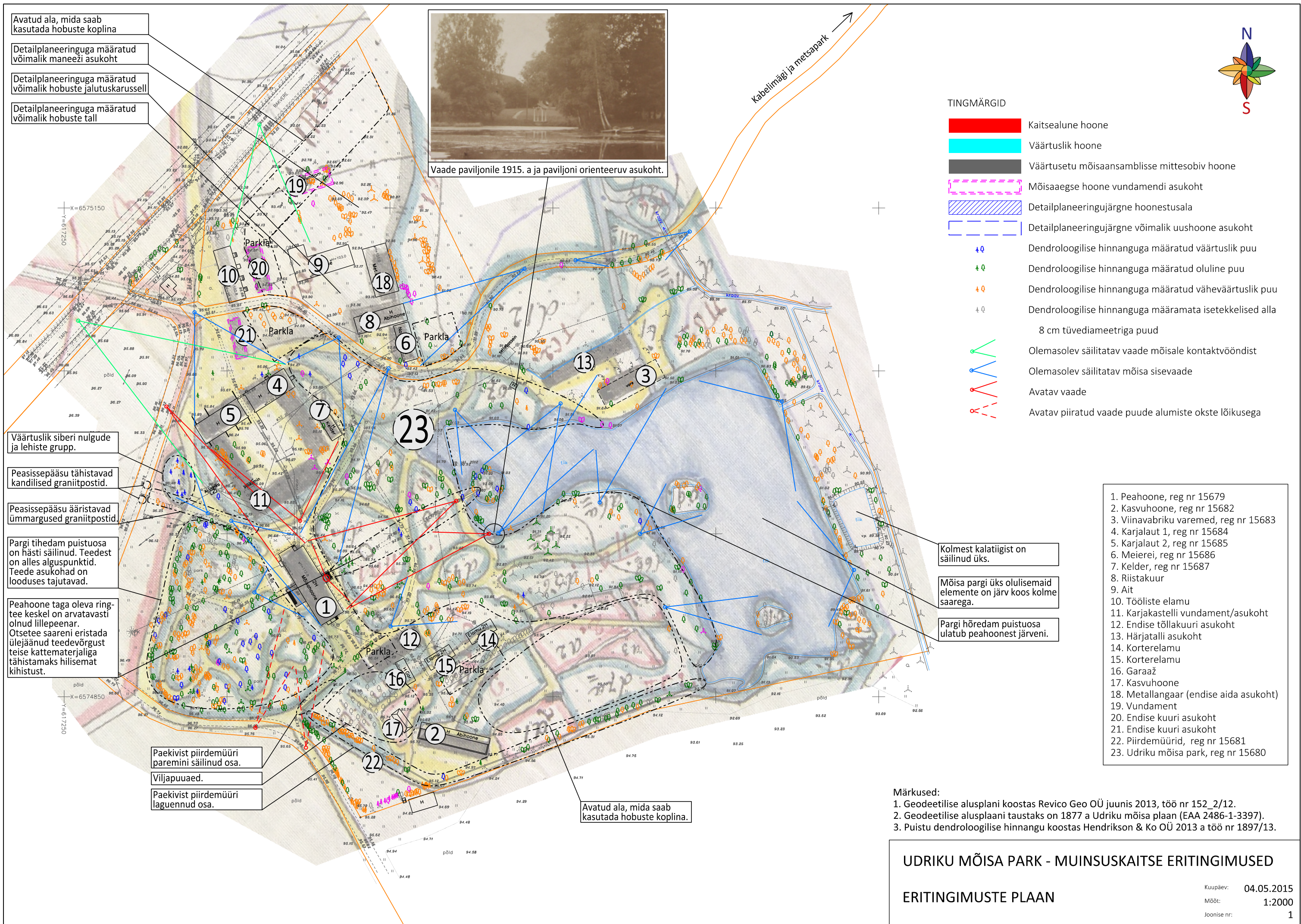
5 Kasutatud kirjandus ja teised allikmaterjalid

Töö koostamisel on kasutatud järgmisi materjale:

- ERA.T-76.1.10244, H. Uuetalu, E. Ehatamm, A. Sandbergm, Kultuurimälestiste Riiklik Projekteerimise Instituut, Udriku mõisa ajalooline õiend. Tallinn 1987. a.
- ERA.T-76.1.14816, ENSV Riiklik Ehituskomitee Kultuurimälestuste Riiklik Projekteerimise Instituut, Udriku mõisa inventariseerimine. Tallinn 1980-1989.
- EAA 2486-1-3397, Udriku mõisa plaan 1877.
- ERA.T-3.12.775, Udriku mõisa plaan 1922.
- ERA.62.28.23979, Udriku mõisa plaan 1930.
- M. Kalle, OÜ Hendrikson&Ko, Kadrina vallas Udriku külas Udriku mõisa arendusala detailplaneeringu muinsuskaitse eritingimused, töö nr 1897/13, Tartu 2013.
- M. Kalle, Märt Öövel, OÜ Hendrikson&Ko, Kadrina vallas Udriku külas Udriku mõisa arendusala detailplaneering, töö nr 1897/13, Tartu 2013-2014.
- Ü. Jõgar, M. Kalle, OÜ Hendrikson&Ko, Kadrina vallas Udriku külas Udriku mõisa pargi dendroloogiline hinnang, töö nr 1897/13, Tartu 2013.
- Maaameti kaardirakendus, <http://geoportaal.maaamet.ee/>.

LISAD

- 1 Eritingimuste plaan**
- 2 Mõisaansamblis olevad hooned**

2. Mõisaansamblis olevad hooned

Peahoone – mälestise reg nr 15679

Mõisa peahoone on küpsese klassitsistlikus stiilis 2-korruseline kivehitis, mille peafassaadi kujundab nelja korintose samba ja kolmnurkfrontooniga portikus. Suhteliselt madala kelpkatuse all hammaslõikega lai räästakarniis, kohati on kasutatud korruste vahel vööd. Akendel on kolmnurksed ehisfrontoonid. Esifassaadi trepil kaks lõvifiguuri, tagafassaadi trepi kohal väike konsoolrõdu.¹⁸

Hoone on säilinud, kuid on kannatanud mitmete, peamiselt hoonesiseste, ümberehituste all. Väljapool on hoone kirdepoolsesse otsa ehitatud juurde ebasobiv trepikoda. Käesolev töö hoonetega täpsemalt ei tegele.

Foto 9 ja 10. Vaade idast Udriku mõisa peahoone 20. saj alguses¹⁹ ja 2015. a.

¹⁸ Kultuurimälestiste riiklik register.

¹⁹ EAA 5266.1.442

Kasvuhoone – mälestise reg nr 15682

Suur, paekivist mitmeosalise kasvuhoone vare. Põhjapoolsel küljel paiknesid kärneri ja aednikupoiste eluruumid, lõunapool oli rajatud triiphoonena. Endised eluruumid on kaetud eterniidiga ja hoone keskosa on vajunud. Triiphoone osaliselt hävinenud - puudub klaaside kandekonstruktsioon. Käesolev töö hoonetega täpsemalt ei tegele.

Foto 11 ja 12 Triiphoone(kasvuhoone) 1965. a²⁰ ja 2015. a.

Udriku mõisa viinavabriku varemed, reg nr 15683

Klassitsistlikku mõisakompleksi kuuluv tööstushoone, millel on autentsena säilinud 19. sajandi II poolele iseloomulik välisilme, algupärased ehitukonstruktsioonid ja detailid. Praegusel hetkel on hoone varemeis, säilinud on paekivimüürid. Käesolev töö hoonetega täpsemalt ei tegele.

Foto 13 ja 14. Viinavabrik ja karjalaut. 1978. a²¹ ja 2015. a (säilinud vaid viinavabriku varemed).

²⁰ EAA 5266.1.1265.147

²¹ ERA.T-75.1.10244, Udriku mõisa ajalooline õiend.

Udriku mõisa karjalaut 1, reg nr 15684

Mõisakompleksi üks vanimaid abihooneid. Ehitatud 18.s. II p. karjakastelliks, ümberehitatud 19.s. I p. valitsejamajaks. Katuse üks kelp asendatud punase kiviimitatsioonis plekiga. Käesolev töö hoonetega täpsemalt ei tegele.

Foto 15 ja 16. Karjalaut 1. 1967. a²² ja 2015. a.

Udriku mõisa karjalaut 2, reg nr 15685

Klassitsistlikku mõisaansamblisse kuuluva majandushoone näide. Osa endisaegsest karjakastellist, mis ehitatud 18.s. II p. Katus ning osaliselt ka müürid lagunenud. Käesolev töö hoonetega täpsemalt ei tegele.

Foto 17 ja 18. Karjalaut 2. 1978. a²³ ja 2015. a.

²² V. Ranniku fotokogu. Kultuurimälestiste riiklik register

²³ ERA.T-75.1.10244, Udriku mõisa ajalooline õiend.

Udriku mõisa meierei, reg nr 15686

Klassitsistlikku mõisaansamblisse kuuluva majandushoone näide. Ehitatud 19. saj I veerandil. Põhjalik ümberehitus elamuks on toimunud 20. saj 80-90-ndatel aastatel.

Foto 19 ja 20. Meierei. 1978. a²⁴ ja 2015. a.

Udriku mõisa kelder, reg nr 15687

Klassitsistlikku mõisaansamblisse kuuluva majandushoone näide. Ehitatud 19. saj I v. Poolmaapealne, keskmise suurusega krohvitud paekivihoon. Kaetud poolkelpkatusega. Olnud jääkelder. Otsafassaadis sissepääsu kohal lünettpetikud.

Foto 21 ja 22. Kelder. 1978. a²⁵ ja 2015. a.

²⁴ ERA.T-75.1.10244, Udriku mõisa ajalooline õiend.

²⁵ ERA.T-75.1.10244, Udriku mõisa ajalooline õiend.

Mõisakompleksis asuvad hooned mis ei ole kaitse all

Mõisakompleksi kuulub hooneid, mis ei ole riikliku kaitse all. Väärtuslikumad hooned on mõisaaegne riistakuur (foto 24), 1930ndatel ehitatud tööliste elamu (vt foto 23), nõukogude perioodil rajatud vanade mõisaaegsete hoonetega üsna hästi sobiv ait (vt foto 25), väike kasvuhoone (vt foto 26) ja silmatorkavalt mittesobivad kortermajad ja garaaž (vt foto 27 ja 28).

Foto 23. Mõisaaegse puusara kohale 1930.ndatel ehitatud tööliste elamu. 2015. a.

Foto 24. Riistakuur 2015. a.

Foto 25. Ait 2015. a.

Foto 26. Väike kasvuhoone 2015. a.

Foto 27 ja 28. Tallide kohale ehitatud korterelamud ja garaaž. 2015. a.